

Amsterdam University of Applied Sciences

SJD in cijfers

Timmer, Ivar

Publication date

2014

Document Version

Author accepted manuscript (AAM)

Published in

SJD en de nieuwe kwetsbaarheid

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Timmer, I. (2014). SJD in cijfers. In S. Bollinger, & H. van 't Blik (Eds.), *SJD en de nieuwe kwetsbaarheid: een caleidoscopische blik op 25 jaar Sociaal Juridische Dienstverlening* (pp. 57-66). Sdu.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

3 SJD in cijfers

Ivar Timmer

De organisatie en inrichting van de sociaal juridische praktijk in Nederland, en het aantal daaraan verbonden functies en arbeidsplaatsen, zijn slechts beperkt in kaart gebracht. Daarmee is onduidelijk hoeveel professionals er door het hoger beroepsonderwijs moeten worden opgeleid om aan de vraag uit het beroepenveld te voldoen. Het Kenniscentrum Maatschappij en Recht van de Hogeschool van Amsterdam heeft vanuit dit perspectief in 2014 een onderzoek verricht naar de omvang van de Nederlandse sociaal juridische praktijk en de rol van de SJD-opleidingen daarbinnen. Een belangrijke conclusie is dat SJD, als jonge opleiding, voor verschillende functies in deze praktijk inmiddels als de belangrijkste toeleverende opleiding wordt gezien. Het aantal arbeidsplaatsen voor SJD-functies op hbo-niveau ligt landelijk tussen de 6.500-10.000 fte, en is voor een belangrijk deel te vinden in de gemeentelijke sector. De komende jaren zal de SJD-arbeidsmarkt, door een combinatie van een hoog aantal afstuderende studenten en druk op het aantal arbeidsplaatsen door bezuinigingen, waarschijnlijk ruim zijn. Voor een deel van de alumni zal het daarom moeilijk kunnen zijn om een functie in de sociaal juridische praktijk te bemachtigen. Tegelijkertijd is er nog veel onduidelijk over de exacte arbeidsmarktgevolgen die de aanstaande stelselwijzigingen en vergrijzing met zich mee zullen brengen. Nader onderzoek kan hierin meer duidelijkheid scheppen.

Meten is weten. Enkele voor de sociaal juridische praktijk relevante cijfers zijn dat Nederland anno 2014 ruim 400.000 bijstandsgerechtigden onder de 65 jaar heeft. Er zijn ruim 800.000 personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering, waarvan ongeveer de helft door psychische klachten. Ongeveer 400.000 personen ontvangen een werkloosheidsuitkering. Naar schatting maken ruim 170.000 personen of gezinnen gebruik van een wettelijke of minnelijke schuldregeling. Meer dan 150.000 personen deden in 2012 een beroep op slachtofferhulp. Ruim 17.000 personen stonden in dezelfde periode onder toezicht van Reclassering Nederland, terwijl meer dan 27.000 personen een werkstraf verrichtten.

Achter deze gegevens bevindt zich een groot deel van de mensen die tot de doelgroep van sociaal juridische dienstverleners (SJD'ers) kunnen worden gerekend. Gemeenschappelijk kenmerk van een belangrijk deel van de SJD-clientèle is immers dat het personen betreft die in een financieel, sociaal of anderszins kwetsbare positie verkeren en om die reden in aanraking komen met wet- en regelgeving. Daarbij zijn SJD-professionals betrokken als uitvoerder, toezichthouder, handhaver, rechtsbijstandverlener, beleidsmaker, adviseur of ondersteuner.

Het aantal personen dat van een wettelijke regeling gebruikmaakt, en de geldstromen die hieraan verbonden zijn, zijn over het algemeen redelijk tot goed geregistreerd en raadpleegbaar. Het vergaren van de hierboven genoemde gegevens is tegenwoordig voor iedereen binnen enkele minuten via internet te doen. Toch zijn er ook veel onbeantwoorde vragen. Zo zijn gegevens over de (operationele) organisatie van de uitvoering van (sociale)

wet- en regelgeving veel minder eenvoudig, of simpelweg niet, beschikbaar. Ook veel beleidsmakers en specialisten moeten op vragen naar, bijvoorbeeld, het aantal sociaal juridische functies en arbeidsplaatsen dat bij de uitvoering of praktijk van een bepaalde wet of regeling is betrokken het antwoord schuldig blijven. Een sterke decentralisatie van belangrijke delen van de uitvoering, die de komende jaren verder zal toenemen, is hieraan mede debet.

De beperkte beschikbaarheid van dit soort gegevens bemoeilijkt onderzoek naar de organisatie van de uitvoering van sociale wet- en regelgeving en daarmee naar de efficiëntie en effectiviteit van sociaal juridische professionals. Alhoewel delen van de praktijk wel goed in beeld zijn en opleidingen en professionals vaak intuïtief wel een beeld hebben, ontbreekt een gedegen inzicht in de (kwantitatieve aspecten van de) organisatie van de sociaal juridische praktijk. Dit is jammer, omdat er signalen zijn dat er (grote) verschillen kunnen bestaan tussen diensten en instellingen, die aanknopingspunten kunnen vormen voor (grote?) verbeteringen. Het ontbreken van dit inzicht verhindert bovendien dat studenten en opleidingen een goed beeld hebben van de omvang van de (verschillende sectoren) van de sociaal juridische beroepspraktijk. Bovendien is het hierdoor evenmin mogelijk om een goede inschatting te maken van de toekomstige vraag (het aantal sociaal juridische vacatures dat door vervanging of groei waarschijnlijk zal ontstaan) en aanbod (het aantal personen dat door opleiding en/of ervaring in staat is deze functies te vervullen) in de verschillende sectoren van de SJD-arbeidsmarkt.

Arbeidsmarktonderzoek

Het onderzoeksprogramma Legal Management van het Kenniscentrum Maatschappij en Recht (KMR), onderdeel van de Hogeschool van Amsterdam, heeft eind 2013, in opdracht van het Landelijk opleidingsoverleg Sociaal Juridische Dienstverlening, een arbeidsmarktonderzoek verricht dat mede tot doel had een eerste antwoord te geven op de vraag hoeveel en welke sociaal juridische functies er in Nederland zijn.¹ Dit antwoord is nodig om uitspraken te kunnen doen over het aantal SJD-professionals dat ongeveer moet worden opgeleid om aan de toekomstige vraag vanuit de praktijk te kunnen voldoen. Daarnaast kan er enig inzicht mee worden geboden in de vraag in welke sectoren van de sociaal juridische praktijk zij waarschijnlijk emplooi kunnen vinden. Dit hoofdstuk is een bewerking van de resultaten van het onderzoek van het KMR.

Grenzen aan het onderzoek

Bij de start van het onderzoek was, gelet op de beschikbare tijd en onderzoekscapaciteit, duidelijk dat het eerste beeld slechts ruw geschetst zou kunnen worden. Ook was helder dat de resultaten op onderdelen waarschijnlijk snel verouderd zouden zijn. Anno 2014 staat het sociaal domein immers voor drie grote decentralisaties, waarvan de arbeidsmarkteffecten, ook ten tijde van het schrijven van dit hoofdstuk (medio 2014), nog hoogst onzeker zijn. Deze decentralisaties gaan, naast inhoudelijke wijzigingen, gepaard met druk op de beschikbare middelen voor de uitvoering, waarop ook de afgelopen jaren al drastisch is bezuinigd. Bovendien doet de komende jaren de vergrijzing zijn intrede. Alhoewel de meest recente inzichten zijn dat er hierdoor niet direct krapte op de arbeidsmarkt zal ontstaan, is er nog veel

¹ Aan dit overleg zijn alle zes SJD-opleidingen in Nederland verbonden (Hanzehogeschool Groningen, Hogeschool Inholland, Hogeschool Leiden, Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam en Saxion), alsmede de opleiding van de Zuyd Hogeschool, waar SJD een afstudeerprofiel is binnen de Hogere Juridische Opleiding.

onduidelijk over de exacte arbeidsmarktgevolgen voor het sociaal domein. Desalniettemin zijn de onderzoeksresultaten inzichtgevend en bieden zij een basis om de ontwikkelingen in de sector de komende jaren te volgen. In dit hoofdstuk bespreken we enkele van de belangrijkste resultaten en conclusies.

Recente geschiedenis

SJD is een relatief jonge opleiding. De opleiding is eind jaren tachtig gestart met enkele lichten studenten, die in omvang nog beperkt waren. Deze studenten studeerden in het begin van de jaren negentig af. In de jaren hierna werden de lichten langzaam groter, maar pas vanaf de eerste jaren van deze eeuw waren er enkele honderden alumni met enkele jaren relevante werkervaring op de arbeidsmarkt actief. Wanneer in dit hoofdstuk wordt gesproken van de 'SJD-arbeidsmarkt', kan dan ook direct worden opgemerkt dat er van een strak afgebakende deelmarkt van de algemene arbeidsmarkt eigenlijk (nog?) geen sprake is. Voor veel functies die (deels) een sociaal juridisch karakter hebben, beschouwen werkgevers ook personen met andere opleidingsachtergronden als kandidaten, met name wanneer deze personen over relevante werkervaring beschikken. Deze ervaring kan dateren uit de periode dat SJD nog geen vast gegeven in de sociaal juridische praktijk was en doet dit in de praktijk ook vaak. Toch zijn er bij werkgevers voor vacatures vrijwel altijd bepaalde voorkeuren voor opleidingsachtergronden te vinden. Wanneer SJD, eventueel samen met één of enkele andere opleidingen, duidelijk tot de voorkeursopleidingen voor een bepaald type functie wordt gerekend spreken we in dit hoofdstuk, voor dit type of deze categorie functies, korthedshalve van een 'SJD-functie'.²

Instroom op de arbeidsmarkt: opleidingen in het sociaal domein

Voor het *aanbod* op de arbeidsmarkt voor SJD-functies vormt het aantal nieuw afgestudeerde professionals een belangrijke factor. In het algemeen geldt dat de omvang van opleidingen in het sociaal domein, waartoe SJD kan worden gerekend, de afgelopen jaren sterk is gestegen. Deze stijging valt deels demografisch te verklaren en deels vanuit een toegenomen deelname aan het hoger beroepsonderwijs. Dit laatste fenomeen lijkt vanaf 2008 nog te zijn versterkt door de economische crisis, die maakt dat mbo'ers of havisten waarschijnlijk eerder kiezen voor een vervolgopleiding. Bij SJD is de stijging daarbij, in vergelijking met veel andere opleidingen in het sociaal domein, nog relatief beperkt gebleven, al is er wel een duidelijke toename. Waar in het verleden circa 400-500 alumni per jaar gebruikelijk waren, zal dit aantal tot 2018 boven de 600 liggen.³

De voornaamste 'concurrenten' voor SJD-functies zijn in de praktijk, afhankelijk van het type functie, alumni van de opleidingen Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD) en HBO Rechten.⁴ Deze opleidingen hebben een grotere omvang dan SJD en hebben in de

² Waarmee dus functies worden bedoeld die op hoofdlijnen vergelijkbaar zijn, maar waarbij wel verschillen in naamgeving, functie-inhoud en salariering kunnen voorkomen.

³ Op basis van de cijfers van het aantal nieuw gestarte studenten kan met een hoge mate van betrouwbaarheid worden geprognosticeerd hoeveel studenten enkele jaren zullen afstuderen. Ten tijde van het onderzoek waren de cijfers tot en met 2013-2014 bekend en kon tot 2017-2018 worden voorspeld.

⁴ Logischerwijs met name voor junior en medior-functies.

afgelopen jaren ook een nog sterkere groei gekend dan SJD. Zowel voor HBO Rechten (circa 1700 alumni per jaar) en MWD (circa 2300) zal de uitstroom zich de komende jaren eveneens op historisch hoge niveaus bewegen. Het aanbod aan nieuw toetredende professionals is de komende jaren derhalve -zeer- ruim.

De vraagzijde van de SJD-arbeidsmarkt

De vraag naar SJD'ers wordt bepaald door de vacatures die voortvloeien uit het totale aantal SJD-functies in Nederland. Daarbij is er allereerst een vervangingsvraag. Deze ontstaat door personen die de SJD-arbeidsmarkt verlaten, bijvoorbeeld doordat zij met (pre)pensioen gaan, door zorgtaken of ziekte uit het arbeidsproces verdwijnen, of een functie in een andere sector gaan bekleden. Naast een vervangingsvraag kunnen er zich groei- of krimpeffecten voordoen (door een stijging of daling van het totale aantal functies). Tot slot kunnen er ook verdringingseffecten optreden, bijvoorbeeld doordat SJD'ers voor bepaalde functies MWD'ers verdringen, of zelf worden verdrongen door alumni HBO Rechten. Als het, door de combinatie van deze factoren, ontstane aantal 'SJD-vacatures' niet genoeg is om alle nieuw afgestudeerden emplooi te bieden, dient een deel van de alumni hun heil buiten de SJD-arbeidsmarkt te zoeken.

Bij elke opleiding is er altijd een deel van de afgestudeerden dat na de studie besluit een functie te zoeken die geen relatie heeft met de opleiding. Wanneer de arbeidsmarkt voor alumni van een specifieke opleiding goed is, vindt een groot deel van de alumni echter een aan de opleiding gerelateerde functie. Bij een slechte arbeidsmarkt is dit percentage lager en zullen alumni zich noodgedwongen richten op andere sectoren of functies op een lager niveau. Zo zou een SJD-alumnus zich bijvoorbeeld tevreden kunnen stellen met een functie in de sociaal juridische praktijk op mbo- of mbo+-niveau.

Zicht op de vraagzijde

Om zicht te bieden op de vraagzijde en een globale inschatting te maken van het te verwachten aantal vacatures in de komende jaren, zijn in het onderzoek de belangrijkste SJD-functies in kaart gebracht, inclusief (een inschatting van) het aantal arbeidsplaatsen en de te verwachten ontwikkeling in de komende jaren (groei- of krimpeffecten). De belangrijkste resultaten worden hierna besproken.⁵

Gemeentelijke praktijk

Allereerst kan binnen de gevonden SJD-functies een onderscheid worden gemaakt tussen functies bij de overheid, verbonden aan de uitvoering van sociale wet- en regelgeving (beslisfuncties, toezicht, bezwaar en beroep, handhaving, beleid, etc.) en functies gericht op het bieden van juridische ondersteuning of advies (bijvoorbeeld vakbonden, sociaal raadsliden of het Juridisch Loket). De eerste categorie functies is in de meerderheid. Van deze functies bij overheidsorganisaties is weer een groot deel, direct of indirect, verbonden aan de gemeentelijke praktijk. Het veelvuldig gebruik van gemeenschappelijke regelingen en andere samenwerkingsverbanden voor de uitvoering van de sociale wet- en regelgeving waarvoor de gemeente verantwoordelijk is, zorgt voor een relatief complexe structuur van de uitvoering en bemoeilijkt daardoor het zicht op deze praktijk. Ter illustratie: volgens cijfers

⁵ Voor de volledige onderzoeksresultaten verwijzen we hier naar www.hva.nl/kenniscentrum-dmr/programma/legal-management/.

van Divosa, de vereniging van sociale diensten, werkt 54% van de gemeenten samen bij de uitvoering van de Wet werk en bijstand (Wwb), waarvan 36% (éénderde van alle gemeenten, tweéderde van de samenwerkende gemeenten) in het kader van een gemeenschappelijke regeling (146 gemeenten).⁶ De verwachting van Divosa is dat de samenwerkingsgraad verder zal stijgen.

De meeste werkgelegenheid voor SJD'ers is binnen de gemeentelijke praktijk te vinden bij de uitvoering van de Wwb, die per 2015 vervangen zal worden door de nieuwe Participatiewet. De schuldhulpverleningspraktijk, die ook tot de gemeentelijke verantwoordelijkheden behoort, is hierna getalsmatig het belangrijkste. Ook binnen andere sectoren van de (inter)gemeentelijke organisatie zijn hiernaast sociaal juridische functies te vinden, zoals op het gebied van de leerplicht, de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en wonen.

Klantmanager bijstand

De meeste arbeidsplaatsen binnen de gemeentelijke praktijk zijn verbonden aan de functie van klantmanager bij de uitvoering van de Wwb.⁷ In de praktijk kent deze functie verschillende hoedanigheden en benamingen, zoals casemanager of cliëntcoach. Verschillende gemeenten maken bij de uitvoering ook een onderscheid tussen 'klantmanagers werk' (gericht op de re-integratie naar de arbeidsmarkt) en 'klantmanagers inkomen' (gericht op het beoordelen van het recht op uitkering en de daaraan verbonden kwesties). In sommige gevallen is de functie van klantmanager inkomen daarbij als een mbo-functie vormgegeven. Enkele gemeenten hanteren de figuur van brede klantmanagersfuncties, waarbij deze professionals ook worden ingezet voor (delen van) de uitvoering van andere sociale regelingen. Dit lijken echter uitzonderingen.

In het recente verleden was er voor de brede functie van klantmanager nog geen duidelijk functieprofiel en werden hiervoor mensen met een diversiteit aan opleidingsachtergronden aangenomen. Inmiddels bestaat er bij de meeste sociale diensten, als het gaat om de werving van nieuwe klantmanagers zonder werkervaring, veelal een duidelijke voorkeur voor personen met een SJD-achtergrond. Daardoor kan worden gezegd dat de klantmanagersfunctie 'SJD-iseert': op termijn is sprake van een toenemend aandeel van SJD'ers in de personele bezetting van deze functie.

Op basis van inschattingen door experts van de verhouding tussen het aantal cliënten en het aantal klantmanagersfuncties, gecombineerd met een diversiteit aan cijfermatige gegevens, zijn er landelijk gezien waarschijnlijk tussen de 2600-3750 fte aan klantmanagersfuncties. Omdat er in de sector weinig full-time wordt gewerkt, zal het aantal personen dat deze functie bekleedt nog circa 10-20% hoger liggen. Daarmee is dit, als gezegd, kwantitatief gezien de belangrijkste SJD-functie. De Participatiewet zal per 2015 de Wwb vervangen en voor wijzigingen in de uitvoeringspraktijk zorgen. Verwacht wordt dat de druk op de middelen voor de uitvoering toeneemt, terwijl tegelijkertijd, door een beperking van het aantal personen dat gebruik kan maken van de sociale werkvoorziening, het aantal cliënten waarvoor re-integratie-inspanningen moeten worden verricht, zal toenemen. De komende

⁶ www.divosa.nl/sites/default/files/20131216_Divosamonitor_2013_Factsheet_Intergemeentelijke_samenwerking_0.pdf.

⁷ We laten andere, aan de bijstand verwante, regelingen, zoals de IOAW, hier gemakshalve, buiten beschouwing. Getalsmatig zijn zij veel minder relevant.

jaren moeten uitwijzen wat dit betekent voor het aantal, de aard en de inhoud van klantmanagersfuncties bij gemeentelijke en regionale sociale diensten.

Schulddienstverlening en bewindvoering

De dienstverlening aan mensen met financiële problemen of personen die niet goed in staat zijn om hun eigen financiële belangen te behartigen, vormt een andere belangrijke sector voor SJD-professionals. Op grond van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) heeft de gemeente de verantwoordelijkheid aan inwoners (een vorm van) schulddienstverlening aan te bieden. De uitvoering hiervan is per gemeente verschillend georganiseerd. Verscheidene gemeenten organiseren het gehele schuldhulpverleningstraject zelf, maar het komt ook veel voor dat gemeenten de intake zelf organiseren en de rest van een eventueel traject uitbesteden aan een externe partij. Dit kan een gemeentelijke of interregionale kredietbank zijn, of een commerciële partij, zoals PLANgroep Nederland. Op basis van het onderzoek wordt geschat dat er landelijk ongeveer 1100-1500 fte als schulddienstverlener op hbo-niveau zijn, waarbij ook hier geldt dat het aantal personen 10-20% hoger zal liggen.⁸ Ook voor deze functie geldt dat er in het verleden personen met verschillende opleidingsachtergronden werden aangenomen, maar dat werkgevers SJD nu over het algemeen als de meest geschikte opleidingsachtergrond zien. De meest relevante concurrentie wordt gevormd door personen met andere opleidingsachtergronden die een post-hbo-opleiding op dit terrein hebben gevolgd. Omdat het bij de laatste categorie om relatief beperkte aantallen gaat, lijkt er ook bij de functie van schulddienstverlener sprake van 'SJD-isering'.

Ook voor functies als bewindvoerder in het kader van de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) worden SJD'ers door werkgevers geschikt geacht. Een Wsnp-bewindvoerder wordt door de rechter toegewezen als een minnelijke schuldregeling niet mogelijk is gebleken en schuldeisers moeten worden gedwongen mee te werken aan een akkoord. Wsnp-bewind maakt derhalve onderdeel uit van de praktijk rond schuldhulpverlening. De andere, voor de sociaal juridische praktijk relevante, vorm van bewind is beschermingsbewind. Ook hier zijn er raakvlakken met schuldenproblematiek, omdat problematische schulden, veelal in combinatie met andere problematiek, sinds 1 januari 2014 een van de mogelijke gronden voor beschermingsbewind vormen.⁹ Het aantal fte aan bewindvoerders, primair gericht op beschermingsbewind, is niet goed bekend, maar ligt landelijk waarschijnlijk ergens tussen de 1000-2000 fte. De achtergrond van beschermingsbewindvoerders is divers. SJD wordt door veel organisaties als de meest geschikte hbo-opleiding gezien, maar de functie wordt ook vervuld door personen met een financiële achtergrond, een post-hbo-opleiding en door mbo'ers. Het percentage SJD'ers in de huidige praktijk is niet goed bekend. Schattingen van experts lopen uiteen van 20 tot 40%. Alle geraadpleegde experts en professionals verwachten de komende jaren een relatief forse groei van het aantal uitgesproken bewinden.

⁸ We hanteren hierbij een enge definitie van schuldhulpverlening, direct verbonden aan de minnelijke schuldregeling, of het voortraject van de wettelijke schuldregeling. Bij een ruime opvatting kan veel maatschappelijke dienstverlening en bewindvoering ook worden beschouwd als gericht op het voorkomen, vermijden of verminderen van financiële problematiek.

⁹ Dit betreft een codificering van een al langer onder kantonrechters bestaande praktijk.

Reclassering en slachtofferhulp

In de strafrechtelijke praktijk zijn SJD'ers vooral werkzaam als reclasseringswerker en als juridisch medewerker bij slachtofferhulp. In de reclassering zijn MWD'ers de voornaamste concurrenten. Reclassering Nederland is voor SJD'ers de belangrijkste werkgever en heeft ongeveer 1000 fte aan functies als reclasseringswerker, waarvan waarschijnlijk zo'n 50% door SJD'ers wordt ingevuld.

Een andere, relatief, grote werkgever in de strafrechtelijke praktijk, is Slachtofferhulp Nederland. Bij deze organisatie zijn landelijk naar schatting zo'n 100 SJD'ers werkzaam als juridisch medewerker, gericht op het bieden van juridische bijstand aan slachtoffers van misdrijven. De vooruitzichten voor deze sector lijken relatief stabiel.

Sociaal raadslieden

Een van de functies waarvoor SJD, vanaf de start van de opleiding eind jaren tachtig, traditioneel op gericht is, is de functie van sociaal raadsman of -vrouw. Deze functie wordt in de huidige praktijk inderdaad grotendeels vervuld door personen met een SJD-achtergrond. Ook deze functie is direct verbonden aan de gemeentelijke praktijk, omdat zij gefinancierd wordt vanuit het prestatieveld informatie en advies van de Wet maatschappelijke ondersteuning. Landelijk gezien zijn er ongeveer 300 fte aan sociaal raadslieden. Ook voor deze beroepsgroep geldt dat de vooruitzichten voor de komende jaren onduidelijk zijn. Veel gemeenten zijn bezig om hun maatschappelijk werk, waaraan het sociaal-raadsliedenwerk nauw verbonden is, te herstructureren. Achterliggende idee is dat cliënten vaak met een veelheid aan instanties en hulpverleners te maken krijgen, terwijl één aanspreekpunt wenselijk zou zijn. Overige hulpverlening zou dan vanuit een back-office moeten worden aangeboden. In veel gevallen zullen sociaal raadslieden, als specialistische dienstverlener, waarschijnlijk een functie in deze tweede lijn krijgen.

Juridisch advies

SJD'ers werken in de praktijk regelmatig in functies gericht op het geven van juridisch advies, bijvoorbeeld bij het Juridisch Loket en vakbonden, of consumentenorganisaties. Met de opkomst van HBO Rechten is de concurrentie voor dergelijke, juridische functies op hbo-niveau toegenomen. Dit geldt met name voor adviesfuncties waarbij er geen sprake hoeft te zijn van een kwetsbare doelgroep, zoals bijvoorbeeld bij vakbonden of rechtsbijstandsverzekeraars het geval is. Landelijk gezien gaat het in totaal om enkele honderden fte aan arbeidsplaatsen.

Overige sectoren

Met de bovenstaande sectoren zijn enkele van de belangrijkste SJD-functies binnen de sociaal juridische praktijk beschreven. Zoals al vermeld, zijn er hiernaast binnen de gemeentelijke praktijk functies te vinden op het gebied van de Wet maatschappelijke ondersteuning, wonen, en de Leerplichtwet. Van deze gebieden is de Leerplichtwet, met naar schatting enkele honderden functies als leerplichtambtenaar die door SJD-alumni worden ingevuld, een van de belangrijkste.

Binnen de sociale zekerheid is het UWV hiernaast in de praktijk een grote werkgever, al zijn er binnen de organisatie relatief gezien weinig functies op hbo-niveau (in fte). Daarbij is SJD slechts voor een beperkt aantal functies een voorkeursopleiding en is er in het algemeen

voor deze functies in toenemende mate concurrentie van HBO Rechten en andere opleidingen. Bovendien zal het UWV de komende jaren met een forse personele krimp te maken krijgen, waardoor de feitelijke mogelijkheden beperkt zullen zijn. Binnen enkele sectoren die duidelijk raakvlakken hebben met de sociaal juridische praktijk, met name vreemdelingenrecht en jeugdzorg, zijn in het onderzoek weinig SJD-functies gevonden.

Conclusies

Op basis van het onderzoek kan worden vastgesteld dat SJD vanaf de oprichting eind jaren tachtig een vaste plaats heeft verworven in de rechtspraktijk. De opleiding bedient een niche in de arbeidsmarkt voor functies waarin een combinatie van juridische kennis en sociaal-agogische vaardigheden een duidelijke meerwaarde heeft, zoals reclasseringswerker, klantmanager in de bijstand, of schuldhulpverlener. Voor deze laatste functies geldt bovendien dat er sprake lijkt van 'SJD-isering': een gestage toename van het percentage SJD'ers in de personele bezetting van de functie.

Het werkveld van de SJD'er is in veel gevallen verbonden aan de gemeentelijke praktijk. Het belang van de gemeentelijke bestuurslaag, in al haar verschijningsvormen, zal de komende jaren verder toenemen.

Het totaal aantal sociaal juridische functies op hbo-niveau in Nederland ligt op basis van het onderzoek waarschijnlijk ergens tussen de 6.500-10.000 fte. In een optimistisch scenario zouden zich de komende jaren geen krimp- of verdringingseffecten voordoen en zouden, bij een vervangingsvraag van 2,5-5% per jaar, jaarlijks 160-500 vacatures ontstaan voor nieuwe toetreders (in fte). Het lijkt echter aannemelijk dat er, gelet op de druk op de beschikbare middelen voor de uitvoering en de sterke groei van HBO Rechten als concurrent voor bepaalde juridische functies op hbo-niveau, in zekere mate krimp of verdringing zal optreden. Dit, gecombineerd, met het hoge aantal SJD-alumni (circa 600) betekent dat de arbeidsmarktpositie voor alumni de komende jaren waarschijnlijk niet erg goed zal zijn, alhoewel er voor gemotiveerde en getalenteerde alumni zeker voldoende mogelijkheden zullen blijven. Opleidingen kunnen hun voorlichting hierop afstemmen, om studenten zo een realistisch beeld te geven van de mogelijkheden.

De toenemende druk op de beschikbare middelen zal tevens zorgen voor druk op (efficiëntie en effectiviteit van) de uitvoering, hetgeen op gespannen voet kan staan met de door professionals gewenste (juridische) kwaliteit van dienstverlening. Tegelijkertijd hebben verschillende specialisten in de interviews van het onderzoek aangegeven dat zij in de praktijk nog veel ruimte zien voor verbetering. Digitalisering kan wellicht in toenemende mate een oplossing bieden om met beperktere middelen dienstverlening met behoud of verbetering van kwaliteit aan te bieden. De technische mogelijkheden op dit gebied zullen de komende jaren waarschijnlijk sterk toenemen en de sociaal juridische praktijk kan mogelijk gaan profiteren van de vorderingen die op aanpalende gebieden worden gemaakt, al moeten de mogelijkheden ook niet worden overschat. Veel professionals in de uitvoeringspraktijk klagen echter bijvoorbeeld wel over hoge administratieve lasten. Digitalisering zou deze kunnen verminderen. Een betere, toegankelijke registratie maakt het bovendien ook mogelijk om effectiviteit van dienstverlening te onderzoeken en aan de hand van de gevonden resultaten verder te verbeteren. Een andere oplossingsrichting is een meer geïntegreerde benadering bij de dienstverlening aan cliënten. Deze trend doet zich in het gehele sociaal domein voor en gaat gepaard met slogans als 'één cliënt, één hulpverlener'. Voor de praktijk van de SJD-professional betekent het vooral een gericht gecombineerde en

op elkaar afgestemde benutting van de verschillende mogelijkheden die wet- en regelgeving bieden.

Alhoewel er op onderdelen dus zeker verbeteringen en oplossingen mogelijk zijn, zullen de komende jaren ongetwijfeld onstuimig zijn en grote moeilijkheden brengen voor belangrijke delen van de sociaal juridische praktijk. De decentralisaties in het binnenlands bestuur hebben een, voor de naoorlogse praktijk, ongekeerde omvang. In combinatie met de bezuinigingen die de decentralisaties – de facto – met zich meebrengen, worden van gemeenten grote inspanningen gevraagd, die bovendien op korte termijn verricht moeten worden. Het is sterk de vraag of dit in alle gevallen zonder kleerscheuren mogelijk is. Aan SJD-opleidingen, studenten en alumni zal dit alles de komende jaren waarschijnlijk niet ongemerkt voorbijgaan. Ook buiten de gemeentelijke praktijk zal de druk op een efficiënte organisatie van de dienstverlening in de nabije toekomst waarschijnlijk hoog zijn. Vanuit die optiek is meer inzicht in de omvang en organisatie van de sociaal juridische (uitvoerings)praktijk en onderzoek naar de effectiviteit van sociaal juridische dienstverlening voor alle betrokken partijen wenselijk.

Websites

www.hva.nl/kenniscentrum-dmr/programma/legal-management/

www.divosa.nl/sites/default/files/20131216_Divosamonitor_2013_Factsheet_Intergemeentelijke_samenwerking_0.pdf

